

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІДІОСТИЛЮ КОРНЕЛІЇ ФУНКЕ ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ У ПЕРЕКЛАДІ

Наталія Моїсєєва

*кандидат філологічних наук, доцент,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID ID 0000-0003-1387-296X
n.o.moiseeva.kpi@gmail.com*

Ольга Дзикович

*кандидат філологічних наук, доцент,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID ID 0000-0002-6740-8591
dzykovich@gmail.com*

Руслана Білоус

*студентка 4 курсу, групи ЛН-11,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID ID 0009-0007-7912-3415
ruslanabilous1540@gmail.com*

Ключові слова: авторські
неологізми, ідіостиль,
Корнелія Функе,
лінгвостилістика, переклад,
стилістичні засоби.

У наведеній статті досліджується поняття «ідіостилю» як одного з центральних аспектів лінгвостилістики, що дозволяє глибше зрозуміти творчий доробок письменника. Зазначається, що ідіостиль є динамічним явищем, яке формується в результаті взаємодії авторського мовного вибору та інтерпретації читача, а також залежить від жанрових і тематичних особливостей творів. Особливу увагу приділено дослідженню індивідуального стилю Корнелії Функе, видатної німецької письменниці, чиї твори для дітей і підлітків поєднують елементи реального та фантастичного світів. Її книги перекладені багатьма мовами світу та здобули широке міжнародне визнання. У роботі проаналізовано специфічні мовні засоби, що формують ідіостиль письменниці, зокрема розглянуто авторські неологізми, які використовуються для створення унікальних назв персонажів, рас і місць у її книгах, а також багатозначність і символічне значення імен та позначень. Значну увагу приділено вживанню ідіоматичних зворотів та порівнянь зі світом природи, що сприяє створенню живих і виразних образів, а також персоніфікації неживих об'єктів, яка надає її творам казкової атмосфери. Також у статті висвітлено проблематику збереження ідіостилю у процесі перекладу, оскільки адаптація авторських неологізмів та інтертекстуальних зв'язків у текстах Функе вимагає від перекладача не лише глибокого знання мови, а й соціокультурних компетенцій. Аналіз перекладів її творів вказує на застосування різних перекладацьких стратегій, що дозволяють передати унікальні особливості стилю письменниці. Таким чином, аналіз мовних особливостей творів Корнелії Функе дозволяє краще зрозуміти її стиль і творчий підхід, а також висвітлює виклики, з якими стикаються перекладачі під час передачі авторського задуму першоджерела іншими мовами.

LINGUISTIC AND STYLISTIC FEATURES OF CORNELIA FUNKE'S IDIOSTYLE AND THEIR REPRODUCTION IN TRANSLATION

Nataliia Moisieieva

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»*

Olga Dzykovich

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»*

Ruslana Bilous

*4th year student, group LN-11,
National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»*

Key words: *author's neologisms, Cornelia Funke, idiosyle, linguistic stylistics, stylistic means, translation.*

This article explores the concept of «idiostyle» as one of the central aspects of linguistic stylistics, which allows for a deeper understanding of the writer's creative work. It is noted that idiosyle is a dynamic phenomenon, formed as a result of the interaction of the author's linguistic choices and the reader's interpretation, and also depends on the genre and thematic features of the works. Special attention is paid to the study of the individual style of Cornelia Funke, a prominent German writer whose works for children and adolescents combine elements of the real and fantastic worlds. Her books have been translated into many languages and have gained wide international recognition. The paper analyzes the specific linguistic means that form the writer's idiosyle, in particular, the author's neologisms, which are used to create unique names for characters, races, and places in her books, as well as the polysemy and symbolic meaning of names and designations. Significant attention is paid to the use of idiomatic expressions and comparisons with the natural world, which helps to create vivid and expressive images, as well as the personification of inanimate objects, which gives her works a fairy-tale atmosphere. The article also highlights the problem of preserving the idiosyle in the translation process, since the adaptation of the author's neologisms and intertextual connections in Funke's texts requires from the translator not only a deep knowledge of the language but also sociocultural competencies. The analysis of translations of her works indicates the use of various translation strategies that allow conveying the unique features of the writer's style. Thus, the analysis of the linguistic features of Cornelia Funke's works allows for a better understanding of her style and creative approach, and also highlights the challenges that translators face when conveying the author's original intent in other languages.

Вступ. Одним із провідних понять у лінгвостилістиці, яке дозволяє глибше зрозуміти творчий доробок письменника, є «ідіостиль». Довгий час вивченню цієї дефініції у літературознавстві приділяли недостатньо уваги. Лише починаючи з другої половини 20 століття, науковці почали активно досліджувати це явище, розглядаючи образ автора як основу стилю художнього твору. Ідіостиль став ключовою категорією, що дозволяє аналізувати індивідуальність письменника та мовні особливості його текстів.

Вагомий внесок у розробку феномену мовної особистості та концепції індивідуального

стилю зробили такі науковці, як В.І. Волошук, О.С. Кухар-Онишко, Н.М. Гоца, Х.І. Дідух, А.Л. Ситченко, Н.М. Сологуб тощо. Однак, ці питання залишаються актуальними та вимагають більш детального вивчення, особливо в контексті творчості Корнелії Функе. Попри глобальну популярність та численні переклади творів багатьма мовами, її унікальний ідіостиль залишається практично недослідженим. Аналіз літературних казок Корнелії Функе, які завоювали серця читачів по всьому світу, є надзвичайно важливим для розуміння її авторської майстерності.

Матеріал і методи дослідження. Емпіричним матеріалом дослідження виступають твори «Igraine Ohnefurcht», «Herr der Diebe» і «Drachenreiter» німецької письменниці і ілюстраторки Корнелії Функе, а також їх українські версії «Іграїна Безстрашна», «Володар над злодіями» і «Володар драконів», перекладені О.П. Логвиненком та І.Є. Бондар-Терещенком. Методи дослідження, застосовані в роботі, включають порівняльний аналіз для виявлення відмінностей між українською та німецькою мовами, описовий метод для інвентаризації мовних одиниць, лінгвістичний аналіз для комплексного дослідження мови художньої літератури, статистичний аналіз для виявлення закономірностей, а також інтерпретаційний аналіз, який допомагає оцінити вплив перекладацьких рішень на сприйняття тексту читачами.

Результати та обговорення. Концепція ідіостилію представлена в науковій літературі низкою різнопланових інтерпретацій, що свідчить про її складність. Мовознавець Х. І. Дідух характеризує дефініцію ідіостилію як «систему змістових і формальних лінгвістичних характеристик, властивих творам одного автора, який унікально втілює у своїх працях власний авторський спосіб мовного вираження» (Дідух, 2015). Ця цитата влучно окреслює сутність ідіостилію, наголошуючи на його комплексному характері. Ідіостиль є складною, багаторівневою, але структурно пов'язаною системою, що вирізняє твори певного митця серед інших, завдяки його індивідуальному вибору мовних елементів. Дослідник також звертає увагу на те, що «хоча не існує яких-небудь унікальних способів репрезентації особистісних змістів, легко виявити переважне їх використання». Інакше кажучи, ми можемо простежити закономірності в частотності використання певних лексичних і синтаксичних конструкцій, що створюють характерний індивідуальний стиль автора, який відрізняє його від інших.

Х. М. Гаугер стверджує, що ідіостиль – це динамічне поняття, яке є результатом взаємодії між мовним вибором автора та інтерпретацією читача (Gauger, 1995). Тобто поняття ідіостилію охоплює як продукування тексту, так і його реценцію, він є динамічним елементом комунікативного процесу. При продукуванні тексту ідіостиль характеризується авторським вибором з можливостей мовної системи, тоді як під час читання реципієнт переосмислює текст і реконструює його стилістичні особливості.

Ідіостиль, хоча й є стилістичною характеристикою тексту, спрямованою на аналіз його структурних елементів, не обмежується лише ними. На думку Г. Шрьодера, елементи ідіостилію тісно пов'язані як з мовою, так і зі змістом,

і ці особливості проявляються на різних рівнях (Schröder, 1995). Схожої думки дотримуються А.І. Корнієнко та А.С. Бугайова, стверджуючи що «авторський ідіостиль виявляє органічне поєднання національного світосприйняття й індивідуального осмислення та переживання буття, становить особливу єдність, у якій взаємодіють традиції та новаторство, усталені й індивідуальні авторські образи» (Корнієнко, Бугайова, 2016).

Погоджуючись із цим підходом, ми виступаємо проти відокремлення форми від змісту, адже саме їхня взаємодія створює цілісну стилістичну картину твору. Спосіб подання змісту відіграє головну роль у формуванні стилістичної характеристики тексту та його прагматиці, тому важливо враховувати загальну картину, у якій поєднуються жанрова приналежність твору та авторський спосіб відображення змісту. Шляхом вибору жанру розкривається мовна індивідуальність автора, його ставлення до дійсності та бачення свого місця у ній. Водночас добір мовних засобів, який підпорядковується обраній жанровій формі, є не менш важливим для розуміння авторської позиції.

Корнелія Функе належить до найвпливовіших сучасних авторів дитячої та підліткової літератури. Більшість її творів побудована на фантастичній основі, однак особливістю письменниці є гармонійне поєднання елементів реального та вигаданого світів. У творах Корнелії Функе межа між цими двома світами часто розмивається, створюючи унікальну атмосферу магічного реалізму.

Авторка створює літературні твори для різних вікових категорій. Для наймолодших читачів вона пише короткі ілюстровані розповіді. Книги середнього обсягу (150–200 сторінок), як-от «Igraine Ohnefurcht», орієнтовані на дітей 8–10 років. Масштабніші твори, що містять 400 і більше сторінок як «Drachenreiter» чи «Herr der Diebe» не мають вікового обмеження.

Однією з характерних рис її стилю є вміння передавати складні теми у доступній формі, роблячи їх зрозумілими як для юних читачів, так і для дорослих. І хоча її твори розраховані переважно на юну аудиторію, дорослі теж можуть зацікавитися, оскільки інтертекстуальність є одним з визначальних елементів її творчості. Не рідко представниця школи постмодернізму вдається до алюзій на відомі романи, що дозволяє створювати багатопланові тексти, які можуть бути прочитані та осмислені по-різному залежно від віку та досвіду читача. Наприклад, у романі «Володар над злодіями» можна знайти посилання на класичні твори, зокрема на твір «Пітер Пен» та легенду про Робіна Гуда, а в трилогії «Чорнильне серце» (Tintenwelt-Trilogie) Корнелія Функе використовує численні інтертекстуальні зв'язки у вигляді самоцитатування та перегуків між книгами серії.

У перекладі оригінальний текст може набувати додаткових інтертекстуальних значень, якщо перекладач впроваджує посилання, зрозумілі у межах цільової культури. Для переосмислення та реінтерпретації першоджерела фахівцям варто попередньо ознайомитися з перекладацькою спадщиною творів потрібного автора.

Особливу роль у ідіостилі Корнелії Функе також відіграє багатозначність. Це помітно навіть у назвах творів та іменах персонажів, які нерідко несуть приховані символічні значення. Наприклад, назва роману «Чорнильне серце» (Tintenherz) може інтерпретуватися по-різному: з одного боку, це відсил до магічного світу, створеного за допомогою чорнила, а з іншого – символічне зображення особливого зв'язку головної героїні з книгою, що щиро любить читати. Подібний ефект спостерігається у продовженнях серії – «Чорнильна кров» (Tintenblut) та «Чорнильна смерть» (Tintentod), де чорнило асоціюється не лише з текстом, а й із самою сутністю життя у вигаданому світі.

Обраний жанр фентезі формує специфіку стилю письменниці на різних рівнях тексту, зокрема через активне використання авторських неологізмів, які слугують для позначення нових вигаданих рас, локацій і персонажів. У романі «Володар драконів» цей прийом особливо виразний: Функе вводить читачів у світ, де дракони подорожують до міфічного Поділу Неба (*der Saum des Himmels*), а їхні супутники отримують імена, що відображають їхню природу та здібності: *Homunkulus*, *Fliegenbein*, *Schwefelfell*, *Vita Wisengrund*, *Gipsbart* і позначені за назвами гірських порід гноми *Bleiglanz*, *Mandelstein*.

Авторські неологізми слугують не лише для позначення вигаданих елементів світу, але й для підкреслення їхньої символічної функції. Наприклад, антагоніст *Nesselbrand* укр. *Кропивник*, чие ім'я буквально перекладається як «опік від кропиви», втілює небезпеку і руйнівну силу, що загрожує знищенню усього магічного. Через такі мовні інновації Функе не лише збагачує свої твори виразністю, а й залучає читача до глибшого співпереживання та уявного занурення у світ її романів.

Нерідко письменниця навмисно спотворює латинський термін позначення біологічного виду «гомункулус». Авторка варіює написання, додаючи зайві літери або змінюючи їх порядок, утворюючи химерні варіанти, як *Hummelkuss* (гемелькус), *Humlumpumkluss* (гімплумклус), *Humpelklups* (гумельпкус), *Himmelklumpkus* (гумпельпокус), *Hilunkelküsschen* (гельмангофікус). Деконструкція терміну пояснюється проявом насмішки чи зневаги до персонажа.

Враховуючи унікальність та індивідуальність авторських неологізмів, які є невід'ємною

складовою ідіостилю та відображають творчий стиль автора, їх відтворення в текстах перекладу є одним з найскладніших завдань. Аналіз українського перекладу книжки дозволяє виявити різні стратегії передачі авторських неологізмів, використані Ігорем Бондар-Терещенком. Серед основних перекладацьких прийомів можна виокремити наступні:

1. Транскрипція, яка зберігає звучання оригінального слова, адаптуючи його до фонетичних норм української мови: *Homunkulus* – Гомункулус; *Vita Wiesengrund* – Віма Візенгрунд; *Burr-burrttschan* – Бур-бур-чан.

2. Калькування, тобто буквальний переклад складових частин слова: *Fliegenbein* – Мухоніжка; *Gipsbart* – Гінсова борода; *Kiesbart* – Кремінна борода; *Schwefelfell* – Сірчана шкурка.

3. Мутація, що передбачає зміну семантичного змісту в процесі перекладу: *Bleiglanz* – Графіт

У творчості авторки прослідковується також активне використання порівнянь зі світом природи. Вони допомагають створювати яскраві та незабутні образи, робити описи більш живими та підкреслювати важливі деталі. Завдяки цьому читачі можуть уявити собі красу та велич навколишнього середовища, а також відчутти себе частиною чарівного світу, створеного авторкою.

Функе використовує порівняння зі світом природи різноманітних типів:

- Порівняння з тваринами

Die Knie schlotterten dem Homunkulus und sein Herz hüpfte wie ein fliehendes Kaninchen. – У гомункулуса тремтіли коліна, а серце стрибало, як заєць, що тікає від собак.

- Порівняння з природними явищами

Man erzählt sich, dass er groß wie der Mond und klein wie ein Sandkorn werden kann. – Розповідають, що він здатний зробитися величезним, як місяць, і крихітним, як піщинка.

- Порівняння з природними матеріалами

Eine goldene Schuppe lag darin, glänzend, hart und kalt wie Metall. – Там лежала золота пластина з луски якоїсь великої істоти, блискуча, тверда й холодна, як справжній метал.

- Порівняння з рослинами

Wir haben ihn im Menschenlager aufgegabelt und jetzt hängt er an Ben wie eine Klette. – Ми підняли його у людей в таборі, і з тих пір він причепився до Бена, як реп'ях.

Для Корнелії Функе характерне переплетення світів, де фентезійні елементи співіснують у реальному світі. Зокрема, неживі предмети можуть отримати виразні характеристики. У наведеному уривку з оригіналу та перекладу книжки «Іграйна Безстрашна» спостерігаємо яскравий приклад: кам'яні леви на замковій брамі оживають, муркочуть та ричать.

Das Burgtor bewachten zwei Steinlöwen. Hoch oben auf einem Mauersims hockten sie. Wenn Igraine ihnen das Moos von den Mähnen kratzte, schnurrten sie wie Katzen, doch wenn sich ein Fremder näherte, fletschten sie die steinernen Zähne und brüllten so furchterregend, dass sogar die Wölfe im nahen Wald sich versteckten. – Замкову браму стерегли два кам'яні леви. Вони сиділи високо вгорі, на карнизі муру. Коли Іграїна зішкрібала мох із їхніх грив, вони муркотіли, мов кошенята. Коли ж до брами підходив хтось чужий, обидва ошкірювали свої кам'яні зуби й ричали так грізно, що в сусідньому лісі навіть вовки ховалися.

Авторський стиль у представленому фрагменті характеризується персоніфікацією об'єктів, а саме наділенням кам'яних левів антропоморфними рисами. Цей прийом створює відчуття казковості та оживляє простір навколо замку. Особливо цікаво, як Корнелія Функе передає звуки, що видають леви: *schnurrten* та *brüllten*. Ці звуконаслідувальні слова є ключовими для створення яскравого образу. В українському перекладі також уживаються дієслова, що позначають дії, характерні для справжніх тварин. Олекса Логвиненко досить вдало передав основну ідею та стилістичні особливості оригіналу. Оживлення кам'яних левів збережено в обох текстах, а переклад створює у читача відчуття казкового світу, де навіть кам'яні леви можуть оживати.

Ще одним наочним прикладом персоніфікації у творі є власне чарівні книжки. Фоліанти постають не просто як предмети, а як живі істоти, наділені емоціями, діями та навіть характером, з ними домовлялися та їх просили про допомогу.

Die Zauberbücher setzten sich beleidigt auf den Teppich. – Чародійні книжки ображено понадували губки й повсідалися на килим.

Murrend rappelten die Zauberbücher sich auf und kletterten die schmalen Leitern zu ihren Regalbrettern hinauf. Dort lehnten sie sich gegeneinander, schlossen die Augen und schnarchten schon im nächsten Augenblick um die Wette. – Чародійні книжки, щось невдоволено мурмочучи, повставали з килима й полізли вузенькими драбинками на полиці. Там вони поспирались одна на одну, позаплющували очі й уже за хвилину навперейми захропіли.

Уособлення книжок досягається за допомогою дієслів: вони ображаються, пліткують, сміються, аплодують, бурмочуть, сплять. Це робить їх повноправними персонажами твору, додаючи гумору та казковості. Перекладач успішно зберіг та відтворив стилістичний аспект, зобразивши яскраві та переконливі образи та забезпечивши адекватну рецепцію тексту цільовою аудиторією.

Окрім вище перелічених особливостей, ідіостиль Корнелії Функе також характеризується використанням ідіоматичних зворотів, що є важливим засобом виразності.

«Oh, ich könnte mir in den Ringelschwanz beißen vor Wut!», grunzte ihr Vater neben ihr. – Ох, я такий лютий, що ладен уп'ястися зубами у власний хвіст бубликом! – тихенько вилаявся сер Ламорак

Наприклад, перекладач успішно адаптував ідіоматичний зворот «*sich vor Wut in den Hintern beißen*», використавши сталий вираз «*ладен уп'ястися зубами*», що відповідає тону та іронічному змісту вихідного висловлювання. Цей приклад демонструє вміння перекладача знаходити еквівалентні засоби виразності в обох мовах, зберігаючи тональність та іронічний зміст оригіналу.

Висновки. Комплексний аналіз ідіостилу Корнелії Функе показав, що її наратив є унікальним поєднанням реального та фантастичного, що досягається завдяки використанню авторських неологізмів, багатозначних імен, інтертекстуальних зв'язків, а також особливих стилістичних прийомів, таких як персоніфікація, метафоризація та активне використання ідіоматичних виразів.

Особливості стилю Корнелії Функе створюють значні виклики для перекладачів, які повинні не лише передати зміст її творів, а й зберегти атмосферу, притаманну оригінальному тексту. Аналіз перекладів засвідчив застосування різних перекладацьких стратегій, що дозволяють адаптувати авторські неологізми та інтертекстуальні зв'язки до мовних і культурних особливостей цільової аудиторії. Перспективи подальших досліджень можуть полягати у дослідженні впливу перекладацьких рішень на сприйняття творів читачами різних культур. Крім того, актуальним є дослідження взаємозв'язку між мовною креативністю автора та перекладацькою адаптацією його стилю у різних мовних середовищах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брославська, Л. Я., & Шевченко, І. С. (2012). Ідіостиль і концептуальна ідіосфера автора у художньому дискурсі. *Вісник ХНУ. Дискурсологія: семантика і прагматика*, 1003, 22–27.
2. Волошук, В. І. (2008). Індивідуальний авторський стиль, ідіолект, ідіостиль: питання термінології. *Наукові праці*, 92(79), 5–8.
3. Дідух, Х. Я. (2015). Ідіостиль як відображення авторської картини світу. *Філологічні науки. Серія «Риторика і стилістика»*. URL: https://www.rusnauka.com/15_NNM_2012/Philologia/2_111114.doc.htm
4. Корнієнко, А. І., & Бугайова, А. С. (2016). Ідіостиль автора: мовно-літературознавчий аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 25(1), 36–38. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2016_25\(1\)_12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2016_25(1)_12)

5. Костецька, О. П. (2014). Індивідуальне мовлення автора як об'єкт лінгвістики та підходи до його дослідження. *Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Серія: Філологічна*, 49, 196–199. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2014_49_61
6. Мінцис, Е. Є. (2012). Проблема ідіостилу у сучасній лінгвістиці (на матеріалі роману «Великий Гетсбі» Ф. С. Фіцджеральда). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна*, 44, 195–196. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2014_44_59
7. Орлова, І. С. (2007). Ідіостиль автора в оригіналі та перекладі (лексичний аспект). *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*, 12, 303–307.
8. Селіванова, О. О. (2008). *Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми* (підручник, с. 150–180). Полтава: Довкілля-К.
9. Gardt, A. (2017). Die Deutschen und ihre Sprache. *Jahrbuch der Göttinger Akademie der Wissenschaften*, 2016(1). <https://doi.org/10.1515/jbg-2016-0008>
10. Gauger, H. M. (1995). Was ist eigentlich Stil? *Stilfragen*, 7–26. <https://doi.org/10.1515/9783110622515-003>
11. Rösch, G. M. (1997). Gauger, Hans-Martin: Über Sprache und Stil. *Informationen Deutsch als Fremdsprache*, 24(2–3), 270–272. <https://doi.org/10.1515/infodaf-1997-2-336>
12. Schröder, H. (1995). Der Stil wissenschaftlichen Schreibens zwischen Disziplin, Kultur und Paradigma – Methodologische Anmerkungen zur interkulturellen *Stilforschung*. *Stilfragen*, 150–180. <https://doi.org/10.1515/9783110622515-009>
13. Semino, E. (2002). A cognitive stylistic approach to mind style in narrative fiction. In *Cognitive Stylistics* (pp. 95–122). Amsterdam. <https://doi.org/10.1075/lal.1.07sem>

ДЖЕРЕЛА ЕМПІРИЧНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Функе, К. (2011). *Володар драконів* (І. Є. Бондар-Терещенко, пер.). Ранок.
2. Функе, К. (2004). *Володар над злодіями* (О. П. Логвиненко, пер.). Шк.
3. Функе, К. (2011). *Іграйна Безстрашна* (О. П. Логвиненко, пер.). Фоліо.
4. Funke, C. (2001). *Herr der Diebe*. Dressler Verlag.
5. Funke, C. (2004). *Drachenreiter*. Dressler Verlag.
6. Funke, C. (2007). *Igraine Ohnefurcht*. Dressler Verlag.

Отримано: 28.03.2025

Прийнято: 18.04.2025